

Kvindemagt mod statsvold

Af Anne Haubek

Den hviderussiske revolution har sat gang i en noget nær ustopkelig kvindelig kraft mod 'Europas sidste diktator'. Styrken er kommet bag på kvinderne selv.

Tag ikke fejl: Trods nyheds-blackout lever revolutionen i Hviderusland stadig. Og kvinder fører stærkt an i den daglige, bitre kamp. Oprøret har fået et umiskendeligt kvindeligt ansigt.

Krigen har ikke et kvindeligt ansigt har den hviderussiske nobelprisvindende forfatter Svetlana Aleksijevitj kaldt sin bevægende bog om og med de sovjetiske kvinder, der kæmpede i Den Røde Hær under Anden Verdenskrig, men ikke fik en heltemodtagelse eller blot anerkendelse for deres indsats, da de vendte hjem. De har siden holdt sig tilbage med at fortælle om deres oplevelser.

Men i dag kan ingen sige, at den hviderussiske revolution, der begyndte i august 2020, ikke har et kvindeligt ansigt og en stemme, der ikke kan høres.

Tværtimod er opgøret med Aleksander Lukasjenkos mere end 26 år lange undertrykkende regime i 'Europas sidste diktatur' nærmest blevet synonymt med 'dets kvindelige ansigt'.

Ikke alene stillede tre yngre kvinder sig i front, da Lukasjenkos mandlige modkandidater op til valget blev smidt i fængsel, men den ene af dem, Svetlana Tikhanovskaja, vandt faktisk også præsidentvalget. Da Lukasjenko på trods af åbenlys valgsvindel udråbte sig selv til vinder med over 80 procent af stemmerne, eksploderede situationen. Protestdemonstrationerne rullede ud over hele landet, og det samme gjorde den ekstreme vold, de blev mødt med fra Lukasjenkos brutale oprørspoliti, OMON.

"Jeg kunne næsten ikke trække vejret på grund af politivolden," fortæller Nastja, mor til tre og midt i 40'erne. Alligevel måtte hun ud på gaden og være med. Og det har hun været lige siden. Hun siger, at der med de tre kvinder i spidsen "er blæst frisk luft gennem he-

Anne Haubek er uddannet journalist og har i knap 25 år arbejdet i DR, deriblandt i næsten 15 år som redaktør og vært på P1's ugentlige magasin 'Europa lige nu' og som vært på P1 Orientering. De senere år hun gennemrejst Øst- og Centraleuropa med bus og tog for at møde østeuropæerne efter kommunismens fald. Hun arbejder nu som freelancejournalist og foredragsholder og har besøgt Hviderusland flere gange under revolutionen.

le Hviderusland”, og hun føler en enorm stolthed over den kvindelige kraft i revolutionen.

Jeg traf hende første gang i Hviderusland for over fem år siden. Allerede dengang talte hun om et meget traditionelt og patriarkalsk samfund og om behovet for, at kvinder kan få lov til at bestemme over deres eget liv. I revolutionens første måned mødte jeg hende igen i Minsk, og da talte hun om, at revolutionen er som en national skilsmisse: Hustruen er det hviderussiske folk, ægtemanden er Lukasjenko, den forsmåede, der intet andet instrument kender end vold.

”Denne spontane kvindebevægelse er kommet som et chok, og vi spørger alle sammen hinanden, hvor har den kraft dog været i al den tid? Vi lever i et meget patriarkalsk samfund, men når denne revolution er ovre, vil det komme til at ændre sig,” lød det fra en anden kvinde, der var på gaden for at demonstrere.

Opgør med forstenet kultur

Det kvindelige element i den hviderussiske revolution har sin helt egen karakter, og der ligger en dyb appel i det om den fredelige protest – i modsætning til det, som hviderusserne nu igennem mange måneder har oplevet

Det kvindelige element i den hviderussiske revolution har sin helt egen karakter, og der ligger en dyb appel i det om den fredelige protest.

som et ekstremt voldeligt modsvar fra præsidenten. Ønskerne om opgøret med en forstenet patriarkalsk kultur deles også af mange mænd, og mange

ældre er trætte af at leve i en postkommunistisk anakronisme.

Hos unge hviderussere er revolutionen et udtryk for en trang til at træde ind i ’det 21. århundrede’. Hviderusland har under Lukasjenkos hårde greb mest af alt mindet om ’den sidste rest af et stykke Sovjetunion’. Hviderusserne har set globalisering og økonomisk vækst udvikle sig i verden omkring dem, alt imens de fortsat har levet i en slags museum for Den Kolde Krigs tid.

Oprøret var i udgangspunktet ikke planlagt som en kvindeligt drevet revolution, men kvinderne tog pladsen af nødvendighed. Svetlana Tikhonovskajas beslutning om at stille op kom spontant, efter at hendes mand, blogger, aktivist og præsidentkandidat Sergei Tikhonovskij var blevet arresteret.

Det lykkedes Tikhonovskaja at samle de 100.000 underskrifter, der skulle til, for at hun kunne stille op – at det lykkedes i et så repressivt samfund, ses som tegn på, at hendes kandidatur, en kvindes kandidatur, ikke blev taget alvorligt af Aleksander Lukasjenko.

Undervurderede kvindernes styrke

Præsidenten gav åbenlyst udtryk for, at det hviderussiske samfund endnu ikke var modent til at stemme på en kvinde og sagde endda, at forfatningen ganske enkelt ikke er lavet til en kvinde, fordi præsidentposten besidder magt:

”Kvinder kan tjene regeringen, de kan tjene en mand, men de har ikke selv viden nok til at lede.”

”Vores forfatning er af en kaliber, så selv en mand dårligt kan bære den på

sine skuldre. Så hvis man forestillede sig at lægge den byrde på en kvindes skuldre, ville hun kollapse, stakkels pige.”

Lukasjenko forsøgte ikke at skjule sin foragt for kvindernes politiske ambitioner, men det skulle vise sig, at han totalt undervurdere den kraft, han fik sat i gang. Synet af kvinderne i front og på gaderne udstillede den patriarkalske politiske kultur som fortidig.

De tre yngre, veluddannede, velklædte og meget moderne kvinder brændte godt igennem, og de brugte enkle symboler: Et hjerte, en knytnæve og et sejrstegn. De inspirerede kvinder i alle aldre og alle samfundslag, sådan at oprøret bredte sig over hele landet. Samtidig har de mange blomster og det hvide tøj, som mange har klædt sig i, været med til at give hele revolutionen et fredeligt og kærligt udtryk. Mændene er også med, og de tre kvinder har i fællesskab evnet at nå mange samfundsgrupper.

Bred appel

Svetlana Tikhonovskaja sagde helt fra begyndelsen, at hun i virkeligheden hellere ville være hjemme og passe sine børn end at stille op i politik, men at hun følte sig forpligtet til at træde i stedet for sin mand. Hendes tilgang har uden tvivl været med til at skabe forbindelse til brede kredse af hviderussere, fordi hendes kandidatur netop ikke er blevet set som en trussel mod traditionelle familieværdier, som fortsat spiller en central rolle i det hviderussiske samfund.

Maria Kolesnikova appellerede mere til frie og moderne kvinder (og mænd). Hun er uddannet musiker, har levet i udlandet og har i sine optrædener talt mere om feminisme. Veronika Tsepkalo er nærmest en kombination af de to andre – hun er både mor og har en karriere som forretningskvinde.

Den kvindelige kraft har været et tydeligt og synligt træk i løbet af de mange måneder, revolutionen har været i gang. Jeg oplevede selv flere store demonstrationer med hundredtusinder mennesker i efteråret, og det var tydeligt, at oprøret omfattede kvinder bredt: Gamle bedstemødre fra landet blandede sig med unge forretningskvinder, midaldrende statsansatte med yngre mødre med små børn.

Nye rollemodeller

Lukasjenko har ofte og åbenlyst patroniserende omtalt kvinder som “den smukke del af menneskeheden” og som “vøgttere af familieværdier”. Mandens rolle er ifølge ham at beskytte verden og kvinden, mens kvinden “skal se godt ud”. Men også her har han været helt ude af trit

med store dele af sin befolkning, der er langt mere moderne end han selv. Hviderusland

har mange unge, veluddannede mennesker, der taler fremmedsprog og orienterer sig i en moderne verden.

Tikhonovskaja, Tsepkalo og Kolesnikova er rollemodeller for de nye generationer i Hviderusland, ikke mindst for de unge kvinder.

Det er uden tvivl også et opgør med en mandsdomineret kultur, der stadig er toneangivende i store dele af den tidligere Sovjetunion.

Veluddannede Aleksandra på 26 med et godt job i it-industrien, fortalte mig i Minsk i efteråret, hvordan hun i flere år – som så mange andre unge, veluddannede – havde overvejet at forlade sit land. Fremtidsperspektiverne for et liv i Lukasjenkos utidssvarende og undertrykkende samfundsmodel var umulige for hende at få øje på. Men revolutionen havde for hende vendt det hele om. Nu var hun glad for, at hun ikke havde forladt landet, og hun var indstillet på at blive og kæmpe for de historiske forandringer.

En ny tid

Oprøret i Hviderusland er ikke i sig selv en feministisk revolution, men det er uden tvivl også et opgør med en mandsdomineret kultur, der stadig er toneangivende i store dele af det tidligere Sovjetunionen.

Meget tyder også på, at Lukasjenko har undervurderet den åbenhed, der er i det hviderussiske samfund overfor kvindelig ledelse. Hans kommentarer om kvinder har været med til at udstille hans patriarkalske politiske kultur som en anakronisme, og billedet af de tre yngre kvinder i front har yderligere understreget det.

Hvideruslands økonomi ligger i ruiner, og mange frygter, at landet står ved begyndelsen af en gigantisk nedtur, for landet er økonomisk afhængigt af Rusland og har reelt ingen produkter, der ville kunne klare sig på verdensmarkedet. Væksten er gået i stå eller nærmere i minus. Rusland er det største eksportmarked, men moderne russere er ikke længere de store aftagere af de umoderne hviderussiske produkter. Det ved hviderusserne godt.



OPGØR: Revolutionen i Hviderusland er i høj grad et opgør med en patriarkalsk kultur – og netop Lukasjenkos blindhed overfor kvindernes gennemslagskraft har været med til at undergrave ham.

(Foto: Anne Haubek)

Håbets kraft

Forfatteren Svetlana Aleksijevitj taler i et interview om, at hviderussiske kvinder historisk set altid har været med til at bære ansvaret for udviklingen, men deres rolle i og deres bidrag til denne historie er altid enten blevet overset eller glemt.

”Da jeg skrev *Krigen har ikke et kvindeligt ansigt* om de millioner af kvinder, som var med i Anden Verdenskrig, blev det meget synligt for mig, at kvinder er med allerforrest i deres samfund. De bragte store ofre på sejrens alter, men efter krigen blev det ikke påskønnet af hverken staten eller folket, men glemt. Jeg håber, at dette aldrig kommer til at ske igen.”

Dette håb synes ikke at have mistet sin kraft, selvom en hård vinter, en dødbringende virus, en vis udmattelse hos befolkningen og en stigende – åbenbart grænseløs – brutalitet fra regimets side har sat tempoet i revolutionen ned i disse vintermåneder.

Men alt tyder på, at der er sat noget ustoppeligt i gang i ’Europas sidste diktatur’, ikke mindst ledt an af revolutionens tusindvis af kvindelige ansigter. Foråret nærmer sig, så bliv ikke overrasket over revolutionære nyheder fra det længe halvglemte land i Østeuropa. Og vær sikker på, at kvinderne stadig er i front.

○○○